

Ze zitten wel in de klas, maar hebben geen thuis

Als een leerling ’s avonds in een auto slaapt maar overdag in de les zit, faalt niet de school maar het systeem. Het is tijd dat gemeenten en jeugdhulp het onderwijs als volwaardige overlegtafel erkennen.

Pieters’ Pamflet

Onder de TL-buizen van het klaslokaal barst een crisis los die we niet langer mogen weg-organiseren in overlegtafels en beleidsnota’s. Dit gaat over kinderen zonder sleutel, maar mét Cito-toets, over rugzakjes vol rekenboeken en overnachtingstassen.

Dit is geen incident, dit is systeemfalen

Eind 2025 telden 57 gemeenten samen 28.721 dak- en thuisloze personen; daaronder 4.000 kinderen die geen vaste slaapplek hebben, plus nog eens 7.415 kinderen die leven in de schaduw van de dakloosheid van een ouder. Dit zijn geen randgevallen, dit is de harde ruggengraat van onze woningcrisis in kindergezichten.

Scholen zien deze werkelijkheid het snelst en het scherpst.

Bij het Jeugdeducatiefonds kwamen in 2025 vanuit basisscholen 75 hulpaanvragen binnen specifiek voor dak- en thuisloze kinderen, variërend van kleding en schoolspullen tot kussens, dekens en zelfs hotelovernachtingen. In 2024 waren dat er 65, in 2023 nog 25: een verdrievoudiging in twee jaar tijd. Dit is een trend, geen toevallige uitschieter.

De voorzitter van het Jeugdeducatiefonds noemt de signalen uit het onderwijs ‘misselijkmakend’ en zegt hardop wat we liever niet horen: “We falen als samenleving.” Wanneer kinderen in auto’s slapen, maanden in opvanglocaties verblijven en zich onveilig voelen, is “passende zorg” geen beleidsvraag meer maar een beschavingsvraag.

En het onderwijs? Dat zit er middenin. Niet als “fijn signaleerstation”, maar als frontlinie waar de gevolgen van falend volkshuisvestings- en sociaal beleid zich dagelijks ontladen.

De school als laatst overgebleven normaal

Het beeld is bekend, maar nog steeds niet leidend in beleid: ’s Ochtends zitten kinderen gewoon in de kring, ’s avonds slapen ze op een bank, in een auto of in een opvanglocatie. Voor veel van hen is school de laatste plek die nog voelt als normaal: een vaste stoel, een vertrouwde juf, een muur waar je knutselwerk wél mag blijven hangen.

Tot een kind zegt: “Ik heb geen muur, want we slapen in de auto.” Dan stort het decor van normaliteit in, en blijkt hoezeer we leunen op de fictie dat “thuis” een vanzelfsprekend gegeven is.

In werkelijkheid:

- Zitten daklozen- en vrouwen-opvanglocaties overvol en verblijven gezinnen er maanden of zelfs jaren, in ruimtes die niet voor kinderen zijn ingericht
- Ontbreken kinderbasics als kleren, knuffels en een eigen plek, terwijl kinderen zichzelf wegcijferen uit angst hun moeder nog meer te belasten.
- Glijdt de woningnood geruisloos het klaslokaal binnen: in vermoeidheid, concentratieproblemen, gedragsverandering, verzuim – en in de kinderen die juist opvallend onzichtbaar willen zijn.

Wie de school in deze context nog steeds als onderwijsinstelling ziet, begrijpt niet dat zij feitelijk functioneren als noodvoorziening voor bestaanszekerheid. Maar dan wel zonder mandaat, zonder structurele middelen en vaak zonder duidelijke afspraken.

De verkeerde vraag: “Kan het onderwijs dit er ook nog bij doen?”

Zolang we blijven vragen of scholen dit er ook nog bij kunnen doen, geven we eigenlijk een ander antwoord: nee, we zijn niet bereid het systeem zó te veranderen dat kinderen bestaanszekerder zijn vóór ze in een lokaal zitten.

De kern van het probleem is niet dat scholen te weinig signaleren. De kern is dat we:

- Scholen formeel niet positioneren als volwaardige partner in de lokale aanpak van dak- en thuisloosheid.
- Signalen laten verwaaien tussen onderwijs, jeugdhulp, maatschappelijke opvang en gemeenten, omdat niemand éérste verantwoordelijkheid durft te nemen.
- Mentoren, intern begeleiders en zorgcoördinatoren overladen met casuïstiek, maar schraal houden in tijd, expertise en structurele ondersteuning.
- Dakloosheid en bestaansonzekerheid blijven framen als complexe multiproblematiek, terwijl het voor een kind simpel is: ik heb geen veilige plek om te slapen.

We hebben een systeem gebouwd dat kinderen pas serieus in beeld neemt als het misgaat bij de uitkering, de huur, de zorgindicatie, de jeugdhulp of op straat. De klas komt in dat systeem te laat aan bod, terwijl hij in het leven van kinderen juist het vroegste en meest stabiele ankerpunt is.

Dat is de verkeerde afslag in het sociaal domein, maar dan uitvergroot op kinderhoogte.

Scholen zijn geen bijrol, maar spil

Wil je dakloosheid en bestaansonzekerheid bij kinderen terugdringen, dan moet de route om. Niet nog een werkgroep erbij, maar een fundamentele verschuiving in hoe we naar onderwijs kijken: van onderwijssector naar kernpartner bestaanszekerheid.

Dat betekent minstens:

- Scholen als vaste schakel in de lokale keten rond dak- en thuisloosheid
  Niet 'mag aansluiten', maar structureel onderdeel van de governance, van huisvestings- en armoedeprogramma's, van jeugd- en gezinsteams, van de uitvoering van het Nationaal Actieplan Dakloosheid.
- Duidelijke afspraken en korte lijnen
  Heldere werkafspraken tussen schoolbesturen, jeugdhulp, maatschappelijke opvang, wijkteams en gemeenten: wie doet wat, wanneer, met welke bevoegdheid, en binnen welke termijnen. Geen goodwill-samenwerking, maar vastgelegd en bestuurlijk gedragen.
- Onderwijs als vaste signaalpartner, niet als meldpuntje
  Mentoren en zorgteams zijn vaak de eersten die zien dat er iets misgaat. Dat vraagt om direct toegankelijke expertise (over armoede, huisuitzetting, schulden, relationeel geweld, migratieachtergrond, verblijfsrecht) en een helder pad van signalen naar actie.
- De klas als plek van vroege preventie
- Niet pas ingrijpen als de woning al weg is, maar "huisvestingsstress" en dreigende huisuitzettingen vroegtijdig in beeld krijgen via gedrag, verzuim, oudercontact en vertrouwensrelaties. Als we durven kijken, is de klas het meest onderschatte vroegsignaleringsinstrument dat we hebben.

Scholen zijn geen bonus, ze zijn de spil. Niet omdat ze alles moeten oplossen, maar omdat er zonder hen geen geloofwaardige lokale aanpak bestaat.

Wat scholen nodig hebben (en wat niet)

Scholen hebben niet nóg een bewustwordingscampagne of inspiratiesessie nodig. Ze hebben concrete randvoorwaarden nodig om te doen wat niemand anders zo goed kan: zien wat er achter gedrag schuilgaat, en dat zien omzetten in gerichte actie.

Minimaal nodig:

- Ruimte in tijd en formatie
  Extra uren voor mentoren, intern begeleiders en zorgcoördinatoren om structureel met gezinnen, jeugdhulp en opvang aan tafel te zitten.
  Ruimte om verzuim, gedrag en veranderende situatie van leerlingen echt te duiden – niet alleen te registreren.
- Toegang tot deskundigheid
  Laagdrempelig contact met specialisten in armoede, schulden, huisuitzettingen en dakloosheid. Scholing die niet blijft hangen in "armoede-sensitief werken", maar scholen toerust om concreet te handelen bij dreigende dakloosheid.
- Duidelijke routes voor hulp
  Eén herkenbare route per gemeente: dit nummer bel je, deze persoon kan handelen, binnen deze termijn gebeurt er iets. Geen doolhof van loketten en projecten.
  Afspraken dat een signaal van school gewicht heeft en leidt tot actie, niet tot een wachtrij.
- Beschermende basisvoorzieningen
  Toegang tot noodbudgetten (zoals via het Jeugdeducatiefonds) om direct in te grijpen als een kind geen kleren, materialen of veilige slaapplaats heeft.
  Koppeling met huisvesting-initiatieven (tijdelijke woningen, logeerhuizen, begeleid wonen) zodat "tijdelijk hotel" uitzondering blijft en geen systeemoplossing.

Wat scholen níet nodig hebben:

- Nog een los projectpilotje zonder structurele borging.
- Een beleidsparagraaf 'rol onderwijs' zonder middelen, mandaat en aanspreekpunt.
- De impliciete boodschap dat het falen van systemen gecompenseerd moet worden met extra pedagogische liefde in het lokaal.

Gemeenten: durf eigenaarschap te nemen

Gemeenten zijn spin in het web voor de aanpak van dak- en thuisloosheid onder jongeren, zo bevestigen ook landelijke programma's en kennisbundels. Maar spin-zijn is meer dan netwerkbeheer: het is eigenaarschap nemen voor de condities waaronder kinderen opgroeien.

Dat vraagt:

- Het expliciet positioneren van scholen in lokale dakloosheids- en armoedestrategieën
  Niet alleen in voetnoten of projectoverzichten, maar als een van de dragende pijlers van beleid.
- Meekijken in de klas, niet alleen in de raadszaal
  Ga als wethouder, beleidsadviseur, regiomanager jeugdhulp letterlijk in gesprek met leerkrachten en intern begeleiders over hoe dakloosheid zich uit in hun klas. Laat hun praktijk leidend zijn voor de interventies.
- Afrekenen op uitkomsten die kinderen voelen
  Niet alleen op vermindering van aantallen dakloze jongeren in statistieken, maar op concrete beleving:
    - Hoeveel kinderen hebben een stabiele slaapplek?
    - Hoeveel leerlingen hoeven niet meer 'school te spelen' terwijl ze geen thuis hebben?
    - Hoe vaak leidt een signaal van school binnen 2 weken tot zichtbare actie?
- Bestuurlijke lef om grenzen aan te geven
  Gemeenten klagen – terecht – over financiële knelpunten in het sociaal domein. Maar geen enkel financieel kader rechtvaardigt dat kinderen langdurig dakloos zijn terwijl ze wel leerplichtig in een klas zitten. Dit is precies de grens waar je als lokaal bestuur boven je begroting moet gaan staan.

Jeugdhulp en opvang: stop met parallelle werelden

Jeugdhulp en maatschappelijke opvang draaien nu vaak in hun eigen logica: indicaties, trajecten, bedden, wachtlijsten. De school staat daar letterlijk en figuurlijk buiten het zorgdossier, terwijl het kind vijf dagen per week in dat lokaal zit.[9]

Een andere manier van werken is mogelijk en bewezen:

- In projecten als "Handle with Care – Ruggensteun" werken basisscholen, maatschappelijke opvang en ouders samen in vaste driegesprekken, waardoor informatie gedeeld wordt en ondersteuning beter aansluit.
- Pilotgemeenten in landelijke programma's rond dak- en thuisloze jongeren laten zien dat integrale aanpak, met onderwijs als vaste partner, daadwerkelijk helpt om dakloosheid terug te dringen.

De vraag is dus niet of het kán. De vraag is: waarom is dit nog niet de norm, overal?

Jeugdhulp en opvangorganisaties die werkelijk het belang van kinderen centraal zetten, kunnen het zich niet langer permitteren om "de school" te vergeten in hun aanpak. Uitstroom uit jeugdzorg zónder stabiele woonplek leidt bij een groot deel van de jongeren tot (risico op) dakloosheid; scholen zien de gevolgen, vaak al jaren eerder.

Geen onzichtbare leerlingen meer

Terug naar de maandagmorgen.

25 namen op de lijst, 22 jassen aan de kapstok. We zijn gewend geraakt om te kijken naar wie er ontbreekt. Verzuimlijst, belletje naar huis, zorgoverleg. Maar de echte opgave is om te zien wie er wél is, maar zonder thuis. Om moeheid, teruggetrokken gedrag of boosheid niet langer weg te zetten als puberteit, opvoedvraagstuk of gebrek aan motivatie, maar ook te durven lezen als mogelijk signaal van bestaansonzekerheid.

Dat vraagt van leerkrachten en mentoren meer dan ogen open. Het vraagt een systeem dat zegt: als jij iets ziet, staan wij achter je. Dan is er een route, een team, een gemeente, een samenleving die meebeweegt.

Zolang die route niet staat, vragen we het onmogelijke van onderwijsprofessionals: dat zij elke dag onzichtbaar leed zien, maar het zichtbaar maken hen meer kost dan oplevert.

Oproep aan alle betrokkenen

Aan gemeenten: organiseer de klas als vaste schakel in jullie dakloosheids- en armoedeaanpak, met middelen, mandaat en aanspreekpunt. Niet volgend jaar, maar in dit schooljaar.

Aan schoolbesturen: claim jullie positie als volwaardige partner in het sociaal domein. Weiger nog langer beleid dat “over” jullie kinderen wordt gemaakt zonder jullie aan tafel.

Aan jeugdhulp en opvang: open jullie dossiers – in overleg en met waarborgen – naar de plekken waar kinderen het meest zijn: scholen. Zonder die verbinding blijft “integrale zorg” een loze term.

Aan het Rijk: een samenleving die kinderen zonder thuis wel leerplichtig maakt maar niet bestaanszekerder, heeft haar morele kompas verloren. Laat dat zichtbaar worden in de keuzes die jullie de komende jaren maken in volkshuisvesting, armoede en jeugdzorg.

En aan jou, lezer, of je nu wethouder, schoolleider, leerkracht, beleidsadviseur, hulpverlener of ouder bent: De vraag is niet óf er in jouw gemeente onzichtbare dakloze leerlingen zijn.

De vraag is: wie durft de eerste te zijn die hardop zegt: “Vanaf vandaag accepteren we dat niet meer – en dit gaan we anders doen”?